QUO VADIS, REPUBLICA MOLDOVA?

CZU: [323 + 327](478)
https://doi.org/10.59295/eiqd.14

Iurie IACHIMENCO *

Abstract. *Over the 33 years of independence, the Republic of Moldova is like a pendulum clock that was set in motion on August 27, 1991 by the adoption of the Declaration of Independence, and since then and until now, Moldova has been oscillating between East and West and cannot establish its direction of travel. Corruption, lack of vision, but also lack of political will are the internal factors that have been and still are the basis of the uncertainty of a political future and consequently of the social and economic one. At the same time, due to its geographical location and the geopolitical situation in the region, the Republic of Moldova is influenced by external factors, directly, by supporting local political actors mainly in electoral campaigns (presidential and parliamentary) and indirectly, by lobbying or blocking the state's interests in various international contexts, being often used as a battlefield between major international political actors, depending on the interests of each one at the moment. The narrow party interests, the interference of third-party state actors, but also the desire to maintain or return to power of the local political decision-makers contributed to the division and enmity of the Moldovan society, through two narratives that have become traditional, the language and the political vector. Considering the 2025 parliamentary elections, the question arises, Quo Vadis, Republic of Moldova, East or West?*

Keywords*: Energy crisis, election, Russian Federation, Chișinău, Tiraspol*

Introducere

Pe parcursul celor 33 de ani de independență Republica Moldova e aidoma unui ceas cu pendul care a fost pus în mișcare la 27 august 1991 prin adoptarea Declarației de independență, iar de atunci și până în prezent, Moldova tot pendulează între Est și Vest și nu își poate stabili direcția de mers. Corupția, lipsa de viziune, dar și lipsa de voință politică sunt factorii interni care au stat și încă stau la baza incertitudinii unui viitor politic și pe cale de consecință a celui social și economic.În același timp, datorită așezării sale geografice dar și a situației geopolitice din regiune, Republica Moldova este influiențată de factori externi, direct, prin susținerea unor actori politici locali preponderent în campaniile electorale (prezidențiale și parlamentare) și indirect, prin lobarea sau blocarea intereselor statului în diverse contexte internaționale, fiind adesea

* Doctoral School International Affairs and European Studies, Babeș-Bolyai University Scientific title, position institution, city, country, e-mail: iurie.iachimenco@ubbcluj.ro

folosită ca un teren de luptă între marii actori politici internaționali, în dependență de interesele fiecăruia pe moment.

Interesele înguste de partid, interferența terților actori statali, dar și dorința de a se menține sau a reveni la putere a decidenților politici autohtoni au contribuit la divizarea și învrăjbirea asocietății moldovenești, prin două narative devenite tradiționale, limba și vectorul politic.

Cu toate că, din punct de vedere teritorial Moldova este așezată pe o suprafață destul de modestă, de doar 33 843 km^2 (Geografie, 2024), încă de la începuturile formării sale ca stat suveran, tânăra republică a fost încercată de mișcări seceseoniste.

Începând cu anul 1989 minoritatea găgăuză stabilită în sudul țării pe fundalul promovării propriei identități etnice, și-a solicitat separarea de Chișinău (Putina, 2011), însă, urmare a dialogului și a maturității decidenților de la vremea respectivă, la 23 decembrie 1994, Parlamentul Republicii Moldova adoptă Legea privind statutul juridic special al Găgăuziei (Legea nr.344, 1994), astfel, apare Unitatea teritorial autonomă Găgăuzia, forma și organizarea autonomiei fiind prevăzute în art. 111 din Constituția Republicii Moldova (Constitutia, 1994).

Marea adunare națională de la Chișinău de la 27 august 1989 și rezoluțiile adoptate la această adunare (trecerea la grafia latină și decretarea limbii române ca limbă oficială a RSSM (Documentul final al Marii Adunări Naționale din 27 august 1989) a servit drept prilej pentru autoritățile din regiunea din partea stângă a Nistrului a RSSM de a se autosepara de Chișinău și a forma la 2 septembrie 1990, Republica Autonomă Sovietică Socialistă Moldovenească cu capitala la Tiraspol (Voronovici, 2015), fapt ce a dus la un conflict între Chișinău și Tiraspol. Astfel, prin prisma cronologiei evoluției sale, conflictul transnistrean poate fi împărțit cel puțin în două părți, prima parte fiind confruntarea politică între 1990 și începutul anului 1992, în care au avut loc și ciocniri armate, iar a doua parte fiind faza confruntării militare pe scară largă, cu participarea efectivului militar al Armatei a 14-a: primăvara anului 1992-iulie 1992 (Melintei, 2021).

Iar de atunci și până astăzi acest conflict a fost înghețat și încă nu a putut fi rezolvat, autoproclamata republică nefiind recunoscută de autoritățile de la Chișinău, dar nici la nivel internațional.

De menționat faptul că pe teritoriul regiunii transnistrene locuiesc în jur de 450 mii de persoane, iar aproximativ 357 mii din ei dețin cetățenia moldovenească (Guvernul RM, 2024), aceștia fiind preponderent vorbitori de limbă rusă.

Opțiunile politice din Republica Moldova și vectorul geopolitic

Odată cu independența, Republica Moldova a cunoscut și democrația, iar primul beneficiu dar totodată și un test al solidarității cetățenilor au fost scrutinele electorale, mai întâi parlamentare urmate de cele prezidențiale.

Republica Moldova a avut 11 legislaturi în perioada 1990 – 2021, în prezent își desfășoară activitatea al 12-lea legislativ cu mandat până în 2025 (www.parlament.md).

În perioada anilor 1991 – 2024 Republica Moldova a avut 6 președinți cu mandat deplin și 3 președinți interimari, actualul președinte, Maia Sandu, a fost realesă prin vot direct la 20 octombrie 2024 și are mandat până în anul 2028, fiind al șaselea președinte cu mandat deplin și al 9-lea ca număr (presedinte.md).

Tot în același context ar trebui de menționat că în perioada 1991–2000, șeful statului era ales prin vot universal, egal, direct, secret și liber exprimat, pentru un mandat de 4 ani. În urma reformei constituționale din 2000, procedura de alegere a președintelui Republicii Moldova a fost modificată, Parlamentul preluând responsabilitatea de alegere a președintelui țării. Prin Decizia Curții Constituționale din 4 martie 2016, s-a revenit la alegerea președintelui prin vot direct de către cetățeni, fără a modifica atribuțiile președintelui (Curtea Constituționala, 2024).

Conform datelor publicate pe site-ul Agenției Servicii Publice de la Chișinău, în Republica Moldova sunt înregistrate 83 de partide politice (ASP, Lista partidelor...), iar potrivit site-ului alegeri.md la nivelul anului 2024 din toate cele 64 de partide politice, doar 30 de formațiuni politice au participat la ultimele scrutine electorale, restul fiind inactive (ASP, Lista partidelor...).

După declararea independenței și odată cu formarea organelor de conducere a început și diviziunea clasei politice, o parte din ea, așa numiții democrați, încă erau în euforia renașterii naționale, a libertății de a lua decizii importante pentru țară și societate, aceștia chiar vociferau idei ca Republica Moldova să se unească cu România, alții vehiculau ideea că țara ar trebui să adere la comunitatea europeană.

Dar era și altă parte componentă a clasei politice, formată din foști nomenclaturiști ai aparatului de conducere sovietic care încă erau dependenți din diverse motive de Moscova și care se opunea cu înverșunare ideilor avansate de noua clasă politică reformatoare, promovând mai degrabă o politică a pașilor mici, fără careva schimbări radicale dar și menținerea în zona de influiență a Rusiei.

Drept urmare, de-a lungul timpului ideile și viziunile primelor partide politice au fost preluate, modificate și adaptate la realitățile vremurilor de multitudinea formațiunilor politice apărute ulterior. Ideologia clasei politice reformatoare a fost preluată de partide nou create cu doctrină liberală, democrată și chiar unionistă, care s-au poziționat pe eșichierul politic de centru, centru-dreapta și în timp, datorită viziunilor lor au fost denumite cu sintagma de partide pro-europene (Partidul Liberal, Partidul Liberal Democrat, Partidul Acțiune și Solidaritate, etc.).

Pe de altă parte, urmașii foștilor birocrați sovietici, au preluat doctrina socialistă și au ocupat eșichierul politic de stânga, din cauza orientării lor politice au fost etichetate ca partide pro-ruse (Partidul Comuniștilor, Partidul Socialiștilor din Moldova, Partidul Politic” Șor”, etc.).

Iar între cele două extremități s-au poziționat partidele de centru, centru-stânga cu o doctrină scocial-democrată, care cel puțin, la nivel declarativ, militează pentru o politică externă echilibrată și pentru relații bune atât cu Estul cât și cu Vestul (Partidul Democrat din Moldova, etc.) (ASP, Lista partidelor...).

Trebuie de menționat faptul că toate opțiunile politice, au avut și încă au adepții săi în rândul electoratului moldovean, care din varii motive este unul destul de pestriț, iar datorită acestui electorat, rând pe rând reprezentații celor trei eșichiere politice au ajuns la guvernare. În dependență de numărul de mandate obținute, dar și de interesele fiecărui partid se combinau programele de guvernare cu doctrine și viziuni câteodată diametral opuse (Străuțiu, 2015).

Din păcate, instabilitatea politică se manifestă uneori prin absența sau numărul redus al unor actori politici stabili, care să reziste după un ciclu electoral (Străuțiu,

Munteanu, Şpechea, 2017), cu excepția Partidului Comuniștilor care a avut două cicluri electorale consecutive.

În acest context, din 1990 - până în prezent se pot identifica câteva perioade care au fost marcate prin decizii importante privind vectorul geopolitic al Republicii Moldova.

1990-1996 – chiar dacă au guvernat împreună partide cu ideologii şi viziuni diferite (Frontul Popular din Moldova, Partidul Democrat Agrar şi mişcarea Unitate-Edinstvo), totuşi s-au realizat obiective importante pentru țară, aderarea la organizațiile internaționale cum ar fi CSI în 1991, ONU şi OSCE, BERD şi FMI în 1992, iar din 1995 Moldova a devenit membră a Consiliului Europei, pe plan intern s-au pus bazele şi s-au adoptat actele normative proprii, a fost adoptată Constituția Republicii Moldova în 1994, preşedintele țării în această perioadă fiind Mircea Snegur (Racheru, 2020).

Cu toate că, în acest interval de timp Moldova s-a confruntat cu mai multe provocări, în mare parte, din cauza încercării de a se apropia mai mult de Bucureşti dar şi de Bruxelles, s-a reuşit totuşi de a menține vectorul de afirmare a proprii identități pe arena internațională, iar segmentul de orientare geopolitcă se poate descrie ca fiind unul plin de incertitudine, oscilând între Est şi Vest atât din cauza factorilor interni cât şi externi.

1996-2001 – la 1 decembrie 1996 în funcția de preşedinte al Republicii Moldova, în mare parte cu susținerea partidelor de stânga, este ales Petru Lucinschi, un fost birocrat în aparatul de conducere sovietic (https://presedinte.md). La 22 martie 199 au loc alegeri parlamentare, surpriza acestor alegeri este Partidul Comuniştilor care obține 40 de mandate în noul legislativ, celelalte mandate fiind împărțite între partidele democratice, care au şi format o alianță pentru a putea forma guvernul, Alianța pentru Democrație şi Reforme (www.e-democracy.md). Pe plan intern această perioadă poate fi caracterizată, ca perioada crizelor, mai întâi în economie, din cauza prăbuşirii rublei ruseşti şi în consecință a deprecierii leului moldovenesc, din cauza orientării exportului practic în totalitate spre piața rusească. Ulterior, tot în 1998, apare şi criza energetică, cauza fiind sistarea furnizării energiei electrice atât din Ucraina cât şi de la Centrala de Cuciurgan. Aceste evenimente au dus la o sărăcire şi mai mare a populației care şi aşa era la limita existenței, dar şi la ridicarea gradului de îndatorare a statului atât față de populație cât şi față de partenerii externi (Europa libera, 1998).

Pe plan extern, Moldova nu a înregistrat careva progrese sau schimbări radicale, având în vedere situația economică critică era nevoie de o susținere acută din partea organismelor internaționale de finanțare, BERD şi FMI, în acelaşi timp se negocia şi cu Moscova referitor la asigurarea cu gaze naturale (În anul 1998 prin convertirea unei părți a creanțelor deținute de gigantul rus asupra Republicii Moldova a fost fondată compania SA ”Moldovagaz”. Gazprom a intrat în posesia întregii infrastructuri de conducte a Republicii Moldova, inclusiv cea controlată de autoritățile din stânga Nistrului.) (https://anticoruptie.md), dar şi pe segmentul continuității exporturilor produselor vitivinicole şi cele din agricultură.

2001-2009 – Urmare a disensiunilor continue a partidelor de guvernământ, dar şi a situației catastrofale din economie, la 25 februarie 2001 au loc alegeri parlamentare anticipate, Partidul Comuniştilor obține 71 de mandate, o majoritate absolută, am putea zice, din perspectivă constituțională. Având în vedere modificare constituției din anul

2000 privind alegerea președintelui de către parlament, la 7 aprilie 2001 este învestit în funcția de președinte, Vladimir Voronin, un alt fost nomenclaturist din perioada sovietică și președintele Partidului Comuniștilor din Moldova (www.e-democracy.md, 2001).

Pe plan intern perioada se poate caracteriza prin aplanarea situației din economie, dar și a primului embargou rusesc asupra produselor moldovenești, în special asupra vinurilor, relații complicate cu Gazprom dar și cu autoritățile de la Tiraspol, gazificarea masivă a localităților și lupta cu organizațiile criminale, la insistența partenerilor de finanțare externi, cu greu, dar se aplică totuși și procesul de privatizare a întreprinderilor de stat și toate astea, pe fundalul monpolizării puterii dar și a economiei de către reprezentații partidului de guvernământ și drept urmare, de către o singură persoană, Vladimir Voronin.

Pe plan extern, chiar dacă în programul de guvernare Voronin a încercat să convingă electoratul că este un statalist, și că Moldova poate să se descurce și singură fără a avea vreo apartenență la Est sau la Vest, totuși era un președinte cu simpatii mai mult decât evidente spre Moscova decât spre Bruxelles.

Însă, în anul 2003 apare un paradox, după ce a refuzat planul de federalizare a Republicii Moldova, cunoscut mai mult ca Memorandul Kozak, Voronin intră în dizgrația Kremlinului și face o piruetă spre Vest, declarând că este pro-european. În pofida faptului că această mișcare politică era una mai mult declarativă, totuși în perioada respectivă s-au pus bazele cooperării dintre Republica Moldova și Uniunea Europeană (EuropaLiberă).

Chiar dacă cochetează cu Bruxellesul, vectorul geopolitic este totuși orientat spre Moscova.

2009-2016 – După scrutinul electoral parlamentar din 5 aprilie 2009, în urma căruia Partidul Comuniștilor obține din nou majoritatea cu 60 de mandate, acesta este contestat prin proteste organizate de forțele politice de opoziție pro-europene, legislativul proaspăt ales se dizolvă și în urma alegerilor parlamentare aniticipate din 29 iulie 2009, comuniștii obțin deja 48 de mandate, iar diferența este împărțită între partidele cu ideologii diferite, dar cu aspirații europene (Partidul Liberal, Partidul Liberal Democrat, Partidul Democrat și Alianța Moldova Noastră) care și creează o majoritate pentru a guverna împreună (Alianța pentru Integrarea Europeană), iar toată această perioadă fiind numită ulterior și perioada alianțelor.

Tot aceiași perioadă mai este cunoscută și ca perioada președinților interimari (Mihai Ghimpu, Vlad Filat și Marian Lupu) din septembrie 2009 – până în martie 2012 partidele politice pro-europene care se aflau la guvernare nu au ajuns la un consens, dar nici nu aveau numărul necesar de mandate pentru a vota un președinte (EuropaLiberă).

În data de 16 martie 2012 cu sprijinul unor deputați socialiști și cu un vot de la un deputat neafiliat, de către 62 de deputați în funcția de președinte al Republicii Moldova este votat Nicolae Timofti, fost judecător la Consiliul Superior al Magistraturii.

Pe plan intern în această perioadă cu sprijinul partenerilor externi se inițiază un șir de reforme, legislația națională se aliniază cu aquis-ul comunitar. În același timp, țara este măcinată de scandaluri de corupție, neînțelegeri între partidele de guvernământ, dar și se produc cele mai cunoscute fraude din sistemul financiar-bancar (Laundromatul rusesc și Furtul miliardului din băncile moldovenești) (Adevărul, *House of cards*..).

Pe plan extern, odată cu schimbarea guvernării, partenerii externi, în mod special Uninunea Europeană, arată o deschidere largă față de Republica Moldova, țara fiind vizitată de mai mulți lideri europeni, de către organismele financiare internaționale se alocă mai multe granturi și credite preferințiale pentru proiecte sociale și economice, apogeul fiind semnarea în 2014 a deciziei privind Regimul liberalizat de vize între Republica Moldova și Uniunea Europeană, și tot în 2014 se semnează acordul de asociere la Zona de Liber Schimb Aprofundat și Cuprinzător cu intrare în vigoare din 2016 (https://trade.ec.europa.eu).

În același timp, urmare a deciziilor guvernării de la Chișinău de a se apropia de Bruxelles, Moscova introduce embargouri la importul de vinuri din Republica Moldova, dar și majorează prețul la gaze naturale livrate de Gazprom către MoldovaGaz.

Politica externă în această perioadă fiind clar orientată spre Uniunea Europeană.

2016-2020 – Odată cu decizia Curții Constituționale din 4 martie 2016 privind alegerea prin vot direct de către cetățeni a președintelui țării, la 13 noiembrie 2016 este ales în funcția de președinte al Republicii Moldova, reprezentatul Partidului Socialiștilor, Igor Dodon (https://presedinte.md).

La 24 februarie 2019 au loc alegeri parlamentare, fiind implementat pentru prima dată sistemul electoral mixt, surpriza acestor alegeri fiind accederea în legislativ a blocului electoral" ACUM" format din două partide de opoziție de orientare pro-europeană (Partidul Acțiune și Solidaritate, Platforma Demintate și Adevăr) (https://alegeri.md).

Pe plan intern perioada este marcată de monopolizarea puterii de către un singur partid, Partidul Democrat din Moldova și în mod special de către președintele acestui partid, așa numitul oligarh, Vlad Plahotniuc, președintele țării având un rol mai mult decât simbolic. Pentru prima dată s-a aplicat posibilitatea de suspendare a președintelui statului de către Curtea Constituțională, motivul invocat fiind refuzul de semnare a decretelor privind numirea în funcție a unor membri ai guvernului, dar și pentru refuzul de a promulga anumite legi, documentele respective pe durata suspendării din funcție a președintelui statului fiind semnate de președintele parlamentului, care exercita și interimatul funcției de șef de stat. În aceiași perioadă au loc proteste ale partidelor de opoziție și a societății civile. În plan economic și social nu se pot observa careva evoluții spectaluoase, situația rămânînd una stabilă.

Un alt aspect interesant al perioadei este plecarea din Moldova în iunie 2019 a așa numitului oligarh, Vlad Plahotniuc și preluarea puterii de către blocul ACUM și Partidul Socialiștilor prin așa numită alianță Kozak, care a fost mediată de SUA și Federația Rusă (https://stiri.md).

Pe plan extern se poate vorbi despre o perioadă de incertitudine generată de vizitele dese ale președintelui Igor Dodon la Moscova, amenințarea acestuia cu denunțarea acordului de asociere cu UE, pe de o parte iar pe de altă parte, încercarea președintelui Partidului Democrat Vlad Plahotniuc de a crea aparențe de viziuni pro-occidentale pentru partenerii de dezvoltare din occident, rezultatul acestor acțiuni generând incertitudine și stagnare în domeniul politicii externe.

2020-2024 – În urma alegerilor prezidențiale din 15 noiembrie 2020, în funcția de președinte al Republicii Moldova este aleasă reprezentata Partidului Acține și Solidaritate, Maia Sandu, cu viziuni pro-occidentale (https://alegeri.md, 2020).

La 11 iulie 2021 au loc alegeri parlamentare anticipate, majoritatea fiind obținută de partidul președintei în exercițiu, Partidul Acțiune și Solidaritate, cu viziuni pro-occidentale cu 63 de mandate, restul mandatelor sunt împărțite între Blocul Electoral al Comuniștilor și Socialiștilor, 32 de mandate și Partidul Șor cu 6 mandate (https://alegeri.md, 2021).

Pe plan intern, pe fundalul pandemiei Covid-19 dar și a războiului ruso-ucrainean, se atestă o stagnare a creșterii economice, creșterea ratei inflației, care generează scumpiri a costului de trai (World Bank, 2024). Totodată, în anul 2021, din cauza unor neînțelegeri între MoldovaGaz și Gazprom, a se citi, Chișinău și Moscova, Gazprom a anunțat micșorarea volumului de gaze livrat către MoldovaGaz, chiar dacă într-un final se ajunge la un consens, în 2021 guvernul instituie stare de urgență în sectorul energetic. La moment, autoritățile de la Chișinău, pentru malul drept al Nistrului cumpără gazele de pe piețele europene, iar până la 31 decembrie 2024 toată cantitatea de gaze, 5,7 mln m^3 /zi livrată de Gazprom pentru MoldovaGaz era direcționată către regiunea transnistreană din partea stângă a Nistrului (Iachimenco, 2024).

Pe domeniul reformelor asumate de guvernarea pro-europeană se atestă rezultate modeste, iar reforma în domeniul justiției, conform opiniei experților și chiar și a liderilor paridului de guvernare se poate cataloga ca un eșec din cauza procedurilor netransparente (Președinte, *Președinta Maia Sandu...)*.

La 20 octombrie 2024, concomitent cu alegerile prezidențiale, în urma cărora Maia Sandu, obține al doilea mandat, are loc și un referendum constituțional privind aderarea Republicii Moldova la Uniunea Europeană. Referendumul este validat la limită cu o diferență de mai puțin de un punct procentual pentru opțiunea „DA" cu 50,35 % față de opțiunea „NU" cu 49,65% (Alegeri*, Referendumul republican constituțional din 2024*). Pe plan extern, odată cu obținerea majorității și formarea unui guvern pro-european de către Partidul Acțiune și Solidaritate, se atestă o deschidere a partenerilor occidentali față de Republica Moldova, actuala președintă fiind bine văzută de cancelariile vestice, încearcă să promoveze în occident ideea unei Moldove europene.

Din momentul invaziei ruse asupra Ucrainei, cei din urmă și-au exprimat intenția și au solicitat să înceapă procesul de aderare la UE, având în vedere conjunctura geopolitică creată, Bruxellesul decide să accepte această solicitare, iar aderarea să se facă la pachet și cu Republica Moldova, cererea de aderare a fost depusă de Moldova în martie 2022.

În același timp, partenerii externi continuă sprijinul financiar pentru Republica Moldova prin colectări de fonduri, granturi și credite de la organismele financiare internaționale.

Scopul analizei efectuate este de a demonstra că datorită multitudinii de partide cu viziuni politice și geopolitice diferite, a acțiunilor dar mai ales a inacțiunilor acestor partide odată ajunse la guvernare, vectorul geopolitic suferă schimbări la fiecare scrutin electoral.

Rolul și importanța regiunii transnistrene în alegerile din Republica Moldova

De-a lungul timpului Transnistria este folosită atât de actori statali cât și politici pe „post de jucător de pe banca de rezervă" și este primenită sau blocată în dependență de interesele acestor actori.

Federația Rusă – autoproclamata Republică Moldovenească Nistreană este practic, în totalitate, creația autorităților de la Moscova și are drept scop menținerea unei situații tensionate în regiune și pe întreg teritoriu constituțional moldovenesc, în mod special.

Pe segmentul politicii interne, ori de câte ori este nevoie, se întreprind acțiuni de destabilizare de către Tiraspol, se recurge la șantaj energetic, prin refuzul semnării unor noi contracte de furnizare a energiei electrice de la MGRES spre Chișinău, prin instalarea de noi posturi grănicerești la frontiera administrativă, dar și împiedicarea sau invers, facilitarea exercitării dreptului de vot pe partea dreaptă a Nistrului de către cetățenii moldoveni cu domiciliul pe malul stâng al Nistrului.

În domeniul politicii externe, conflictul nerezolvat, prezența militarilor ruși, existența celui mai mare depozit militar de muniție și armament din Europa de Est, dar și situația juridică a regiunii, de jure, teritoriu constituțional al Republicii Moldova, de facto, regiune necontrolată de autoritățile moldovenești, oferă Federației Ruse posibilitatea de a avea un control de la distanță asupra acestui teritoriu.

Malul drept al Nistrului - autoritățile de la Chișinău – De 34 de ani de când există problematica transnistreană, toate partidele politice de la Chișinău care au fost la guvernare au abordat acest conflict în programele lor de guvernare, doar că, în afară de faptul că s-au semnat acorduri și protocoale preponderent în domeniul social și economic, nu s-a realizat reintegrarea sau rezolvarea în vre-un fel a situației, iar planurile îndrăznețe a politicienilor au rămas doar pe hârtie.

Pe de altă parte, încă din februarie 1994 este semnat un decret al președintelui Republicii Moldova prin care se asigura dreptul la vot a cetățenilor moldoveni din regiunea transnistreană.

Cu toate că au obținut acest drept constituțional, inițial, un număr foarte mic a locuitorilor cu drept de vot din regiune au făcut uz de el, până la alegerile prezidențiale din anul 2016 și mai ales cele parlamentare din 2019 când numărul votanților din regiunea de est a țării a crescut spectaculos, la 36 848 de alegători care și-au exercitat dreptul la vot.

Acest fapt se poate explica prin mai multe motive, numărul mic a persoanelor din stânga Nistrului care dețineau cetățenie moldovenească, lipsa interesului acestora față de evenimentele politice de la Chișinău, crearea unor impiedimente induse artificial de autoritățile din regiunea transnistreană acelor cetățeni care intenționau să-și exercite dreptul la vot pe malul drept al Nistrului, fapt explicat prin existența unor indicații clare venite de la Moscova pentru administrația de la Tiraspol, lipsa interesului decidenților de la Chișinău față de eventualele voturi venite din stânga Nistrului, dar și lipsa unui cadru normativ clar privind organizarea procesului electoral în regiune.

Odată cu plecarea comuniștilor și instaurarea la guvernare, în 2009, a partidelor pro-europene a început să crească și interesul partidelor de stânga față de voturile date de cetățenii din regiunea transnistreană, miza fiind ridicată la cote maxime la alegerile parlamentare din 2019 și prezidențialele din 2020 și respectiv 2024. În scrutinul electoral prezidențial din 2016 s-a folosit pentru prima dată instrumentul de transportare organizată a alegătorilor din stânga Nistrului, dat fiind faptul că majoritatea moldovenilor din regiune sunt de orientare pro-rusă beneficiarul direct a acestor măsuri a fost candidatul socialist, Igor Dodon, tot el fiind beneficiarul și în 2020, la acest scrutin

conform raportului Promo-Lex, pe lângă transportare organizată s-au folosit și așa instrumente de fraudare precum cumpărarea votului.

În altă ordine de idei, la alegerile prezidențiale din 2024 când au votat puțin peste 26,3 mii de alegători din stânga Nistrului, guvernarea pro-europeană de la Chișinău, prin angajații MAI, a blocat accesul alegătorilor din regiunea transnistreană care veneau în număr destul de mare din direcția Râbnița (malul stâng) pe podul peste Nistru, spre Rezina (malul drept) prin câteva situații de urgență create artificial – mai întâi stoparea traficului pentru verificarea unei cutii suspecte care se afla într-un mijloc de transport, iar ulterior în jurul orei 18:00 circulația pe pod a fost blocată complet preț de câteva ore, motivul fiind un apel la serviciul 112 de la Chișinău cu mesajul că podul ar fi minat.

Pentru a înțelege sensul acestor incidente este important de menționat că în scrutinele electorale statistic vorbind, partidele pro-europene mizează pe voturile moldovenilor din diaspora din occident, iar partidele pro-ruse își pun speranțe în voturile venite de la locuitorii din stânga Nistrului și de la diaspora stabilită în Federația Rusă.

Având în vedere că se desfășura cel de-al doilea tur al alegerilor prezidențiale și se dădea bătălia pentru fiecare vot care putea aduce victoria unuia dintre cei doi candidați, iar rezultatul votului din diaspora încă nu se cunoștea, se pot lansa două ipoteze: 1) îngrijorarea guvernării pro-europene de la Chișinău că un vot masiv în favoarea contracandidatului, Alexandr Stoianoglo, ar putea să-i asigure acestuia din urmă victoria, 2) Incidente create în mod special de opoziția pro-rusă pentru a avea temei de contestare a rezutatelor alegerilor din motivul îngrădirii dreptului la vot a alegătorilor din stânga Nistrului, ipoteză pe cât de posibilă pe atât și lipsită de logică, dat fiind faptul că se conta pe fiecare vot obținut de contracandidatul Maiei Sandu.

Prin supozițiile lansate nu se caută a învinovăți careva actori politici, ci doar se încearcă a accentua interesul clasei politice de la Chișinău pentru voturile cetățenilor din regiunea de est a țării și importanța acestora la numărătoarea finală a buletinelor de vot.

Segmentul politicii externe este umbrit de situația din regiunea transnistreană, și creează o stare de incertitudine pentru Chișinău și cancelariile occidentale privind procesul de aderare la Uniunea Europeană.

Criza energetică din regiunea transnistreană versus alegerile parlamentare de la Chișinău din 2025

De la 1 ianuarie 2025 autoritățile ucrainene au stopat tranzitul de gaze naturale rusești prin conducta care alimenta cu gaze Republica Moldova, inclusiv regiunea transnistreană, dar și alte state din Europa Centrală și de Est.

Decizia de a nu mai prelungi contractul de prestare a serviciilor de tranzitare a gazelor semnat între Naftogaz (UA) și Gazprom (RU) și care are la bază mai mult un scop politic decât comercial, a fost anunțată public de reprezentații Naftogaz încă din toamna anului 2023.

Tot de la 1 ianuarie 2025, regiunea transnistreană nu mai este alimentată cu gaze naturale din motiv că Gazprom „nu mai are posibilitate tehnică și juridică de a livra aceste gaze dar și din cauza datoriilor acumulate de MoldovaGaz către Gazprom”, acestea sunt argumentele invocate de Gazprom, iar despre o posibilă întrerupere a furnizării gazelor ministrul energiei de la Chișinău a fost informat încă din noiembrie 2024, urmare a vizitei ministrului moldovean al energiei, Victor Parlicov, la Sankt-Petersburg unde a avut discuții cu președintele Gazprom, Alexei Miller.

Este important de menționat că aceste decizii ale Kievului și a Moscovei au un impact direct pentru ambele maluri ale Nistrului din considerentul că până la 31 decembrie 2024, urmare a unor înțelegeri anterioare între Moscova, Chișinău și Tiraspol, toată cantitatea de gaze, 5,7 mln m^3 /zi livrată de Gazprom pentru MoldovaGaz, era cedată către regiunea transnistreană. Cu gazul livrat „gratuit", MGRES producea energie electrică pe care o vindea la un preț de dumping Chișinăului (66 USD/Mw/h) pentru comparație, prețul de achiziție a unui Mw/h de pe bursă, în luna ianuarie 2025, costă Republica Moldova între 120-180 Euro.

Printr-un circuit simplu al celor 5,7 milioane metri cubi de gaze, se mențineau pe linia de plutire două economii, malul stâng – avea gaze pentru necesitățile proprii, dar și bani care intră la buget din vânzările de energie către Chișinău, malul drept – avea energie electrică la un preț cu mult sub media regiunii, iar cu diferența de preț își acoperea alte cheltuieli curente.

Urmare a acestor decizii încă din 6 decembrie 2024 autoritățile de la Tiraspol au declarat stare de urgență în economie, care între timp a fost prelungită până în februarie, la rândul lor autoritățile de la Chișinău au declarat stare de urgență din 16 decembrie 2024 pentru o perioadă de 60 de zile.

Începând cu 1 ianuarie 2025, toate sursele media titrează știri despre criza energetică din Transnistria, care ar fi fost creată intenționat de Kremlin pentru a destabiliza Republica Moldova, aceleași narative le are și guvernarea pro-europeană de la Chișinău.

Pentru a înțelege cu exactitate ce s-a întâmplat și mai ales de ce s-a întâmplat, mi-am propus să lansez două ipoteze de lucru pe care o să încerc să și le argumentez.

Ipoteza 1

În această criză energetică Chișinăul și Tiraspolul sunt doar doi pioni pe marea tablă de șah a intereselor geopolitice din regiune, iar jucătorii care mută acești pioni sunt doi actori statali interesele cărora se intersectează aici, acești actori sunt Federația Rusă care deține controlul politic al administrației de la Tiraspol pe de o parte, și Uniunea Europeană care are interese declarate la Chișinău dar și parteneri prin partidul de la guvernare pe care îi susține pe de altă parte, miza jocului fiind două obiective: 1) alegerile parlamentare de la Chișinău din 2025 (încă nu a fost stabilită data alegerilor) aici coincid obiectivele ambilor actori, controlul asupra puterii, fiecare prin aliații săi autohtoni, 2) Reintegrarea prin europenizare a regiunii transnistrene de către Bruxelles prin partenerul său politic de la Chișinău și respectiv, împiedicarea acestui proces de către Moscova prin aliatul său fidel, autoritățile de la Tiraspol.

Ipoteza 2

Această criză energetică a fost gândită și planificată încă pe parcursul anului 2024, beneficiarii fiind aceiași doi actori statali.

Interesul Federației Ruse – de-a lungul timpului și în mod special începând din 2020 mai mulți decidenți politici de la Chișinău cu viziuni pro-europene, prin diverse organizații internaționale, au acuzat Moscova că prin gazul „gratuit" livrat de Gazprom către regiunea transnistreană aceasta finanțează separatismul și menține în viață economia regiunii și astfel periclitează procesul de reintegrare a celor două maluri.

Așadar, autoritățile de la Moscova au luat act de decizia din 2023 a Naftogaz de a nu mai prelungi contractul de tranzit a gazelor și au folosit această situație pentru a

demonstra Bruxellesului și în mod special Chișinăului că cei din urmă nu au capacitatea de a gestiona și a rezolva această criză energetică fără ajutorul Federației Ruse, iar cantitatea de gaze rusești livrată pe malul stâng este vitală pentru regiune chiar dacă, așa cum zice Chișinăul, Moscova finanțează separatismul.

Prin acest procedeu s-au aplicat două lovituri concomitente celor doi aliați UE și Republicii Moldova, 1) autoritățile pro-europene de la Chișinău, nemaiavând posibilitatea de a cumpăra energia electrică la un preț mic de la MGRES, cumpără această energie de pe bursele europene la preț de piață, iar asta se reflectă în facturile consumatorilor, prețul fiind majorat aproape dublu, de la 2,34 lei la 4,1 lei Kwt, la asta se mai adaugă majorarea tarifului la agentul de termoficare și la gazele naturale, ceea ce stârnește nemulțumirea populației și respectiv diminuează încrederea acestora în actuala guvernare. Pe marginea acestor nemulțumiri se va specula și își vor face campanie electorală partidele de opoziție pro-ruse moldovenești; 2) Discreditarea imaginii guvernării pro-europene de la Chișinău și a Bruxellesului, care prin vocea autorităților de pe malul drept al Nistrului și-a oferit ajutorul și sprijinul pentru locuitorii din regiunea transnistreană, acest ajutor fiind refuzat atât la nivel de administrație cât și la nivelul populației, care nu își poate permite să plătească gazele naturale și curentul electric la prețuri de piață.

Interesul guvernării pro-europene de la Chișină și a Uniunii Europene – așa cum am menționat anterior Ucraina și-a anunțat decizia de a nu mai prelungi contractul de tranzit a gazelor rusești încă din octombrie 2023. Făcând un simplu calcul matematic, din octombrie 2023 și până la 1 ianuarie 2025, au trecut 14 luni, și aici apare o întrebare – ce măsuri a luat guvernarea de la Chișinău și partenerii săi externi de dezvoltare pe parcursul celor 14 luni pentru a preveni și/sau a diminua efectul stopării acestui tranzit de gaze?

Pentru a putea răspunde la această întrebare este necesar de văzut ce acțiuni au fost întreprinse de către autoritățile de pe malul drept și cine sunt factorii de decizie.

Pornind de la premisa că regiunea de pe malul stâng al Nistrului este considerată teritoriu constituțional moldovenesc, iar unica sursă folosită pentru aprovizionarea cu gaze a regiunii, timp de 34 de ani a fost conducta ce tranzitează Ucraina și care din 1 ianuarie 2025 urma să devină nefuncțională, se impunea necesitatea examinării acestui eveniment din punct de vedere a existenței unei amenințări la securitatea națională.

Serviciul de Informații și Securitate este responsabil de asigurarea securității Republicii Moldova și generează rapoarte și note informative complexe pe domeniul securității statului inclusiv și cea energetică pe care le prezintă președintelui statului care coordonează activitatea serviciului.

Conform site-ului sis.md, din noiembrie 2023 și până la 23 decembrie 2024, când a fost postat ultimul comunicat, nu se poate găsi nici o relatare despre eventuale riscuri privind securitatea energetică și economică a statului.

Consiliul Suprem de Securitate este un organ consultativ care analizează și prezintă recomandări președintelui țării în domeniul de asigurare a securității statului, pe tot parcursul anului 2024, CSS s-a întrunit doar de două ori, în 28 ianuarie 2024, tema discutată fiind situația din domeniul justiției și în 11 noiembrie 2024, subiectul abordat a fost corupția politică și abia în 14 ianuarie 2025, după 14 zile de criză energetică în

regiunea transnistreană cu stări de urgență în curs de desfășurare pe ambele maluri ale Nistrului, șefa statului a convocat CSS pe subiectul crizei energetice.

Aceiași situație se poate regăsi și pe site-urile Biroului Politici pentru Reintegrare și a Ministerului Energiei, cel din urmă, în afară de publicarea unui plan de măsuri pentru pregătire de sezonul de încălzire 2024-2025, în care se vorbește și despre un posibil scenariu de vânzare a gazelor spre stânga Nistrului, nu a mai publicat nimic relevant pe domeniul prevenerii crizei energetice.

În același context, președinta Republicii Moldova, Maia Sandu, a avut cel puțin două întâlniri oficiale cu președintele Ucrainei, Volodimir Zelenski, dar și cu alți oficiali europeni, nemaivorbind de convorbirile telefonice avute cu aceștia pe parcursul anului 2024, subiectul stopării tranzitului, eventuale soluții de compromis era unul care se cerea discutat de șefa statului cu omologii săi, dar nici pe această dimensinue nu se pot găsi careva informări oficiale.

Aceeași situație se poate observa și pe site-urile oficiale ale administrației de la Tiraspol.

Am făcut în mod deliberat această analiză a comunicatelor publice făcute de instituțiile statului de la Chișinău pentru a demonstra că, chiar dacă, situația cu încetarea tranzitului gazelor rusești prin Ucraina era una certă, iar termenul de 14 luni este unul mai mult decât suficient pentru a elabora un plan și a pentru a căuta și genera soluții de prevenire și reacționare la o eventuală situație de criză, nici o autoritate publică de pe malul drept nu a abordat acest subiect ca o amenințare la adresa securității naționale, cel puțin nu a vorbit despre asta public, necătând la faptul că în prezent și malul drept se află într-o situație complicată din punct de vedere a asigurării cu energie electrică.

Având în vedere faptul că în octombrie 2024 trebuiau să aibă loc alegeri prezidențiale și referendumul constituțional privind aderarea Republicii Moldova la Uniunea Europeană, toate site-urile autorităților publice promovau beneficiile aderării la UE, cca 80% din conținutul publicat pe site-ul președinției este dedicat referendumului, o eventuală abordare publică a unei crize energetice care urma să vină, în mod evident putea să scadă din încrederea și intenția electoratului de pe ambele maluri ale Nistrului, de a vota reprezentanta partidului de guvernământ și de a vota cu opțiunea „DA” la referendum, în consecință urma să ducă la știrbirea imaginii PAS și a președintei în exercițiu în mod special, asta fiind o lovitură de imagine și pentru Bruxelles.

Rezumând, se poate afirma că autoritățile de pe ambele maluri ale Nistrului, în mod intenționat, prin inacțiunile lor au contribuit la amploarea actualei crize energetice.

Tiraspolul – chiar dacă este victima directă a refuzului Gazprom de a livra gaze în regiune, prezintă Chișinăul ca vinovatul principal al crizei energetice. Totodată, se poate presupune că au fost prezentate cifre exacte autorităților de la Moscova, a resurselor energetice pe care le avea în stocuri, pe baza informațiilor oferite de Tiraspol, Kremlinul știe exact cât poate rezista regiunea fără gaze.

Anumiți subiecți din Federația Rusă au interese economice în regiunea transnistreană, Inter RAO EES este proprietara MGRES la fel și Uzina Metalurgică de la Râbnița are în acționariat subiecți din Federația Rusă, aceste obiective industriale trebuie să producă bani, care însă în acest moment, fără gaz rusesc nu pot funcționa. Într-o perioadă relativ scurtă de timp, Moscova e posibil că va relua livrările de gaz pentru

malul stâng, probabil inițial doar pentru a acoperi necesitățile regiunii, ulterior însă se va livra și gaz pentru MGRES care iarășii va produce curent ieftin.

Chișinăul se poate trezi iarăși într-o situație delicată, pe parcursul lunii ianuarie 2025, factori politici de pe malul drept au declarat că Chișinăul nu va mai cumpăra energie electrică de la Cuciurgan, rămâne de văzut dacă într-adevăr se vor respecta aceste declarații.

Chișinăul – prin toate narativele sale partidul pro-european de la guvernare și președinta ori de câte ori au avut ocazia au învinovățit Federația Rusă pentru provocarea crizei, șantaj energetic, etc., în același timp au încercat să promoveze imaginea Uniunii Europene ca salvator a regiunii transnistrene prin oferirea de ajutoare umanitare, compensații și alte beneficii sociale, fapt greu de înțeles de către populația chiar de pe malul drept al Nistrului care locuiește în zona limitrofă cu malul stâng, fiind conectați la sursele de energie ieftină de la Tiraspol le este foarte greu să accepte prețurile majorate la utilități.

Concluzie

Se încearcă a promova printre cetățeni ideea valorilor europene, punerea în lumină a ajutoarelor venite de la partenerii externi, dar și importanța aderării la UE. Pe de altă parte, în contextul invaziei Federației Ruse în Ucraina și prin invocarea unui război hibrid dus de Rusia în Moldova, autoritățile prin acțiunile lor, creează un sentiment de panică și inceritudine în rândul populației, dar și pentru potențialii investitori străini, fapt ce afectează grav dezvoltarea economică a țării. Acest lucru s-a putut observa foarte bine în campania de promovare a referendumului constituțional privind aderarea Republicii Moldova la Uniunea Europeană, dar și în campania electorală pentru alegerile prezidențiale din 20 octombrie 2024 când s-a ajuns la un nivel critic de divizare și învrăjbire a populației pe criterii de viziuni geopolitice.

Partidul de guvernământ încearcă să europenizeze destul de agresiv societatea moldovenească și funcționează după principiul cine nu e cu noi, e împotriva noastră, adică împotriva unui viitor european, chiar dacă acest viitor european este unul destul de vag și nesigur încă, și care din cauza lipsei unei comunicări eficiente din partea autorităților moldovenești riscă să rămână doar o intenție declarată.

Pe plan intern, pe fundalul crizei energetice, a majorării tarifelor la utilități, lipsa unei economii sănătoase, partidul de guvernământ pierde din încredere și scade în sondaje. În același timp se observă o lipsă de coerență și viziune cu privire la acțiuni imediat necesare iar la astea contribuie și comunicarea defectuoasă a liderilor guvernării.

Pe plan extern, chiar dacă rămâne în continuare bine văzut în occident partidul de guvernământ și în mod special lidera acestuia, președinta Maia Sandu situația este una incertă, având în vedere crizele economice și politice cu care se confruntă marile economii europene, Germania și Franța, iar finanțările promise, chiar și sub formă de împrumuturi, pot fi oricând condiționate cu unele concesii pe care ar trebui să le facă Chișinăul.

Cert este faptul că în acest moment cele două maluri se află în situație de urgență, iar malul stâng și în situație de criză energetică.

Cel mai probabil, după anunțul liderului de la Tiraspol și chiar dacă nu există încă o confirmare a autorităților din Federația Rusă, Moscova va relua livrarea gazelor

naturale spre regiunea transnistreană. Asta va duce la o șifonare a imaginii guvernării de la Chișinău, căreia nu i-a reușit să aducă Uniunea Europeană pe post de salvator în regiunea transnistreană, PAS și președinta, Maia Sandu, vor continua narativele cu șantajul energetic și inducerea crizei energetice din regiunea transnistreană de către Federația Rusă, numai că, reieșind din situația care începe să se contureze, Chișinăul pare să fi pierdut această bătălie, chiar dacă, aparent încearcă să zădărnicească planurile Moscovei de a livra gaz în stânga Nistrului.

Pornind de la aceste realități și având în vedere că până la alegerile parlamentare mai este timp, este evident că lupta celor doi actori, Moscova și Bruxelles prin aliații săi de la Tiraspol și Chișinău va continua, unii prin narative anti-europene și prin speculații pe marginea multitudinii de greșeli făcute de actuala guvernare pro-europeană, ceilalți prin invocarea pericolului rusesc, beneficiile democrației și importanța aderării la Uninunea Europeană, toate astea având un cost deloc ieftin pentru populația de pe cele două maluri ale Nistrului.

BIBLIOGRAPHY

Racheru Ileana (2020), *Politica Externă a Republicii Moldova, De la independență la președinția lui Vladimir Voronin*, Vol.I, Monitorul oficial, Editură și Tipogarfie, București, 2020, p. 23-32

Străuțiu Eugen, Tabără Vasile (2015), *O analiză comparativă a partidelor politice de la Chișinău și Tiraspol, A Comparative Analysis of the Development on the Two Banks of the Dniester*, Techno Media, Sibiu, 2015, p. 182-189

Străuțiu Eugen, Munteanu Nicoleta, Șpechea Marius (2017), *Opțiunile partidelor politice din Republica Moldova în problema transnistreană*, Mega, Cluj-Napoca, 2017, p. 5.

Iachimenco Iurie (2024), *Cuciurgan Power Plant. Risks for Republic of Moldova*, în „Studia Securitatis" , Vol. Nr.1, 2024, https://magazines.ulbsibiu.ro/studiasecuritatis/cuciurgan-power-plant-risks-for-the-republic-of-moldova/#more-1242.

Melintei Mihai (2021), *Escaladarea conflictelor regionale în spațiul post-sovietic. Cazul conflictului transnistrean*, în „Revista Plural", Vol.9, nr. 2, 2021, https://plural.upsc.md/wp-content/uploads/2021/11/05_Mihael-Melintei.pdf.

Putină Natalia (2011), *Rolul partidelor în reprezentarea politică a minorităților etnice (Cazul găgăzilor din Republica Moldova),* în Moldoscopie, nr.4, 2011, Chișinău, https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/Rolul%20partidelor%20in%20reprezentarea%20politica%20a%20minoritatilor%20etnice.pdf.

Tsveatkov Nikolai, *Majoritatea partidelor din Republica Moldova nu au strategii de lungă durată în ceea ce privește problema transnistreană*, https://centers.ulbsibiu.ro/ccsprise/lact/nikolai-tsveatkov-majoritatea-partidelor-din-republica-moldova-nu-au-strategii-de-lunga-durata-in-ceea-ce-priveste-problema-transnistreana/.

The World Bank, *Moldova, actualizare economică*, https://thedocs.worldbank.org/en/doc/fa50f3f37109360bc11408f31a8c119f-0080012024/original/Moldova-MEU-Romana.pdf.

Voronovici Alexandr (2015), *Anul 1924. Justificând separatismul: înființarea RASS Moldovenească și istoria politică în Republica Moldovenească Nistreană*, în „ Revista Plural", Vol.3, nr. 1, 2015.